

УДК 338.147

Вікторія Жигірь, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної педагогіки та методики професійного навчання
Бердянського державного педагогічного університету

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

У статті розглядаються особливості професійної діяльності сучасного менеджера освіти та вимоги до його професійної підготовки в педагогічному університеті.

Ключові слова: менеджер освіти, професійна діяльність, культура особистості, професійна підготовка, психолого-педагогічна підготовка, управлінська підготовка.

Лит. 15.

Viktoriya Zhyhir

REQUIREMENTS ARE TO PROFESSIONAL PREPARATION OF MODERN MANAGER OF EDUCATION

In the article the features of professional activity of a modern manager of education and requirements are examined to his professional preparation at a Pedagogical University

Key words: manager of education, professional activity, culture of personality, professional preparation, psychological pedagogical preparation, administrative preparation.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх менеджерів освіти до професійного становлення і творчої діяльності у навчальних закладах України є актуальним питанням вищої освіти. Про це свідчать Закони України “Про вищу освіту”, Державна програма “Вчитель”, Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті, Декларація про європейський простір для вищої освіти, “Концептуальні засади реформування педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір”. В цих документах основне завдання з управління закладами освіти покладено на управлінців всіх рівнів, підвищення їх компетентності.

Поряд з науковою кваліфікацією в діяльності менеджерів освіти усе більшого значення набуває професійна складова, котра має потребу в постійному відновленні, поповненні й удосконалюванні психолого-педагогічних, управлінських знань, умінь і навичок, особистісних якостей, розвитку здібностей та творчого потенціалу. У цьому зв’язку, важливе значення має вивчення діяльності менеджера освіти та на цій основі визначення вимог до системи його професійної підготовки.

Аналіз останніх публікацій. Питанням професійної підготовки менеджерів освіти присвячено дослідження Л. Батченко, Л. Ващенко, М. Дробнохода, Л. Карашук, Н. Коломинського, В. Крижка, С. Крисюк, О. Мармази, Є. Павлютенкова, Т. Рогова, Т. Сорочан та ін. Зокрема, Л. Карашук розробляє модель змісту підготовки менеджера освіти у системі післядипломної освіти, Т. Сорочан

досліджує особливості розвитку професіоналізму управлінської діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти. Л. Ващенко пропонує авторську модель інноваційного середовища соціально-педагогічного комплексу регіону, розроблену з урахуванням сучасних соціокультурних і технологічних вимог до професіоналізму управлінських кадрів; Н. Коломінський з позицій соціономічних професій досліджує особистість менеджера освіти як найвищу цінність суспільства, системотвірний чинник оновлення і розвитку школи; Т. Рогова на основі персоналізованого підходу обґрунтовує критерії ефективності управління освітою; В. Крижка та І. Мамаєва на технологічному рівні пропонують низку методик підготовки менеджера освіти на вузівському етапі, Л. Кравченко розглядає підготовку менеджера освіти на основі особистісно-соціального, компетентнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Мета статті. Визначити особливості професійної діяльності сучасного менеджера освіти та розглянути вимоги до його професійної підготовки в педагогічному університеті.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в Україні склалися наступні форми отримання управлінської освіти: підготовка, перепідготовка й підвищення кваліфікації на базі додаткової професійної освіти; отримання магістерської підготовки на базі університетської освіти. Зрозуміло, що професійна підготовка таких фахівців можлива лише на університетському рівні, який забезпечує необхідні глибокі академічні

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

знання, вміння та навички. Проте, як свідчить світова практика підготовки зазначеного фахівця доцільною є дворівнева підготовка управлінців у галузі освіти: для освітніх установ та для органів управління освітою, а отже навчання їх має здійснюватися за різноманітними схемами й мати власні особливості.

Вимоги до рівня кваліфікації керівників навчальних установ мають бути зумовлені змінами у системі освіти, які тривають, проектується чи прогноуються. У перспективі основне завдання менеджерів освіти буде складатися в інтегруванні невизначеності в системі прогнозування, прийнятті рішень та організаційної структури, що потребує від менеджерів освіти високого професіоналізму – здатності не тільки до адаптації, а й до інновацій та постійного навчання.

Діючи в умовах ринкової економіки, освітні установи вимагають високоєфективного менеджменту, заснованого на сучасних концепціях, стратегіях і моделях керування, орієнтованих на досягнення конкретного освітнього результату. Отже, в умовах модернізації освіти актуальними вважають наступні основні функції менеджера освітнього процесу в навчальній установі:

- пошук освітніх систем, програм, технологій, адекватних цілям, поставленим перед освітою;
- створення організаційно-змістовних, організаційно-методичних, організаційно-правових умов освітнього процесу навчального закладу;
- добір педагогічних кадрів, організація їхньої діяльності і підвищення кваліфікації;
- забезпечення психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу;
- проведення посередницьких функцій між педагогічним колективом й науковим забезпеченням освітнього процесу, а також взаємодія з педагогічними колективами інших навчальних закладів;
- організація моніторингу освітнього процесу і його корекція;
- аналіз продуктивності й результативності освітнього процесу за підсумками навчального року.

За своєю природою діяльність менеджера освіти поліфункціональна. Він виступає в ролі організатора, адміністратора, дослідника, психолога, господарника, суспільного діяча. Це керівник, обраний владою, що управляє великим колективом людей, це лідер, здатний вести за собою підлеглих, використовуючи свій авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції. Менеджер повинен виступати в ролі дипломата,

що встановлює контакти з партнерами і владою, успішно переборює внутрішні і зовнішні конфлікти. Він інноватор, що розуміє роль науки в сучасних умовах і вміє оцінити, без зволікання впровадити в навчально-виховний процес нові технології. І нарешті – це просто людина, яка володіє високими знаннями і здібностями рівнем культури, чесністю, рішучістю характеру й у той же час розважливістю, здатний бути у всіх відносинах зразком для навколишніх.

Професійна підготовка фахівця містить не лише засвоєння знань, навичок та технологій управління, але й формування якостей, котрі охоплюють увесь спектр поняття “культура особистості”. Професійна освіта повинна дати можливість оволодіння культурою. Складність полягає в тому, щоб визначити ту частину культури, яку студенти “повинні”, з погляду соціальної, і “можуть”, з погляду особистісної функцій, опанувати. Тому всякий зміст має визначатися з обліком, по-перше, соціальної необхідності і, по-друге, можливостей особистості.

Л. Журавльова в цьому аспекті зазначає, що “метою сучасної освіти є людина-ідеал, якій притаманна культура творчої праці, розумного споживання, культура гуманістичного спілкування, культура пізнання, культура естетичного засвоєння дійсності таким чином, щоб вона робила людину не тільки освіченою, але й культурною, духовною, вчила не лише думати, а й мислити, націлювала не на оволодіння готовими знаннями та їх застосування, а на креативність. Культурний, духовний менеджер в освіті – досить важлива передумова не лише його успішної роботи, але й (що не менш важливо!) становлення правового демократичного суспільства” [7, 18 – 20]. Саме тому потрібно не тільки навчати, а й виховувати певні якості, установки, риси характеру.

Формування особистісних якостей пов’язано насамперед з розвитком ініціативності, надійності, впевненості у судженнях, здатність до творчості, гнучкість, швидкість мислення, мужність, впевненість у собі тощо. Не менш важливе значення мають соціальна відповідальність, усвідомлення етичних і моральних стандартів і готовність їх дотримуватися; прагнення після завершення якого-небудь етапу діяльності не зупинятися на досягнутому.

До групи загальних психологічних характеристик, які забезпечують ефективність менеджерської діяльності (як виду професійної діяльності), за думкою В. Хапілової, відносять: а) загальні інтелектуальні здібності (високий рівень розвитку: уваги, словникового запасу,

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

логічності, кмітливості, просторового мислення, стратегій поведінки); б) регулятивні якості (високий рівень інтернальності – як загальної, так і в окремих сферах життєдіяльності – в сфері досягнень, невдач, сімейних стосунків, ділових та міжособистісних стосунків, сфері здоров'я); в) вольові якості (високий рівень сили волі). До групи спеціальних характеристик, які забезпечують ефективність безпосередньо менеджерської діяльності, належать: а) професійна спрямованість (гармонійне поєднання особистісної, колективної та ділової спрямованості); б) спеціальні здібності (високо розвинуті організаторські та комунікативні здібності); в) лідерські якості (високий рівень розвитку в усіх сферах – діловій (формальній), неформальній та емоційній) [14].

Однією з головних якостей сучасного ефективного менеджера освіти є вміння об'єднати різні сторони своєї діяльності для досягнення загального успіху. Він просто зобов'язаний мати здібності лідера. Лідерство – загальна для всіх керівників особистісна якість, що вивчається в науці менеджменту з 1930 року. Лідерство можна сформулювати як здатність людини впливати на індивідуумів і групи людей, щоб спонукати їх працювати для досягнення цілей, котрі роблять процес управління більш ефективним.

Потреба менеджера освіти бути особистістю забезпечує включення його в систему соціальних зв'язків, оскільки особистість будь-якого керівника відіграє важливу роль у регулюванні суспільних процесів на всіх рівнях. А. Светлорусова вказує на те, що при вивченні особистості управлінця варто зупинитися на аналізі соціально значущих якостей його особистості, що пов'язані з розвитком емпатії як вміння розуміти керівником закладу освіти внутрішнього світу людини, проникнути в її почуття, відгукнутися на них і співпереживати з нею. Якість розвинутої емпатійності: чуйність, емоційна сприйнятливість, тактовність, розуміння, доброзичливість, визначають можливості встановлювати та підтримувати контакти у спілкуванні, прогнозувати поведінки та діяльності людей. Авторка називає таку якість особистості, як здатність володіти собою – емоційною стійкістю, що проявляється в терплячості й наполегливості, у витримці й оволодінні собою в стресових ситуаціях в умовах негативних емоційних впливів з боку інших людей [13].

Емоційна стійкість є індивідуальною типологічною характеристикою особистості. Без цієї якості не можливе виконання менеджером освіти своїх функцій. Управлінська діяльність потребує емоційно зрілих людей. Щоб управляти

іншими менеджер освіти повинен контролювати власний розвиток і власну діяльність. Науковці вважають, що формування емоційно-вольової сфери забезпечить: здорове тіло, відсутність шкідливих звичок, енергійність, життєстійкість, спокійний і збалансований підхід до життя, спроможність справлятися зі стресом, ефективне використання часу [4].

Позитивні якості успішного управлінця, як свідчать теоретико-прикладні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, розкриваються у такій послідовності: працелюбність; почуття обов'язку і відповідальність; сумління до дорученої роботи; охайність; акуратність у зовнішності; спеціальні і професійні знання з основ наук; особиста дисциплінованість; доброзичливість; ввічливість; вміння підтримувати дисципліну у педагогічному колективі; скромність; чуйність; вміння працювати не шаблонно; витримка; загальний розвиток (культурний рівень, світогляд); рішучість (тверда і послідовна реалізація прийнятих педагогічною радою рішень) тощо [11].

О. Харцій наголошує на пріоритетності розвитку творчості менеджера освіти та визначає структуру його креативного потенціалу, яку характеризують наступні складові: задатки, нахили, що виявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, наданні переваг чомусь перед чимось іншим, загальною динамічністю психічних процесів; інтереси (спрямованість, частота, системність проявів), допитливість, потяг до створення нового, швидкість у засвоєнні нової інформації, створення асоціативних масивів; загальний інтелект ("схоплюваність" розуміння, швидкість оцінювань та вибору шляхів розв'язку проблем, адекватність дій); емоційне ставлення до навколишнього середовища та його вплив на суб'єктивне оцінювання; спроможність до прийняття виважених, відповідальних рішень, здатність до зміни прийнятого рішення; наполегливість, цілеспрямованість, системність в роботі, рішучість, працелюбність, визначеність у прийнятті рішень; творча спрямованість на пошуки аналогій, реконструювання, комбінування, економність у використанні часу, засобів та ін.; інтуїтивізм (здібність до прояву неусвідомлених, швидких (часом – миттєвих) оцінок, прогнозів, рішень); порівняно швидке й якісне оволодіння технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій; здібності до вироблення власних стратегій та тактик при розв'язанні різних проблем і завдань, пошуках виходу із складних, нестандартних та екстремальних ситуацій [14].

До важливих складових професійної підготовки

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

менеджера освіти В. Мельник відносить: 1) правову культуру: знання базових законів, норм, правил, відомчих та інших нормативно-інструктивних документів, що регулюють діяльність навчального закладу; 2) психолого-педагогічну культуру: знання психології та педагогіки в інтересах навчання й виховання учнівського колективу, формування нових якостей в учнів; використання відповідних методів впливу на всіх учасників навчально-виховного процесу; налагодження комунікацій, ділового та міжособистісного спілкування; 3) управлінську культуру: знання теорії та процесів управління, їх закономірностей, властивостей, функціонування змісту, видів, форм і методів управлінської діяльності; 4) організаційну культуру: знання організаційних характеристик процесів управління, виявлення його учасників та їх взаємодія; попереднє проектування та всебічне впорядкування, чіткість, послідовність усіх видів та етапів управлінських дій; організація, класифікація та документування інформаційних потоків. На думку автора, висока культура майбутнього менеджера освіти є неодмінною умовою успішної управлінської діяльності. Досягти цього можна шляхом посилення професійної спрямованості навчального процесу, наближення навчальних завдань, які пропонуються студентам, до умов їх майбутньої професійної діяльності [9].

Зміст педагогічної підготовки менеджера також має будуватися адекватно його професійній діяльності. Основними чинниками, що визначають професійну спрямованість педагогічної підготовки менеджерів є: зміст фахової діяльності і конкретних дій менеджера; повнота предметної галузі фахової підготовки спеціаліста; предметна структура педагогічних наукових знань; інваріантно-особистісний чинник; диференціація змісту педагогічної підготовки фахівця.

Майбутнім менеджерам необхідно не оглядове ознайомлення з азами педагогіки і психології, а поглиблене вивчення соціальної психології і педагогіки в тісному взаємозв'язку з проблематикою людського капіталу. Система педагогічних понять і знань включає підсистему наукових знань про педагогічні основи мотивації (професійний інтерес); підсистему наукових знань про педагогічні основи управління і взаємодії в колективі; підсистему наукових знань про педагогічний аналіз інформації, її оцінку і прийняття рішень; підсистему наукових знань про комунікаційний процес; підсистему наукових знань про розвиток і контроль колективу організації.

Зміст педагогічної підготовки має бути спрямований на формування системи узагальнених професійно-педагогічних знань; вироблення професійно-педагогічних умінь і навичок; розвиток логічного і творчого мислення [8].

О. Гринчук висвітлює основні підходи щодо розуміння сутності та змістовних характеристик професійної підготовки майбутніх менеджерів. Діяльність менеджера в його дослідженні розглядається з антропоцентричних позицій, тому дисциплінам психологічного спрямування відводиться надзвичайно важливе значення в процесі його професійного становлення [5].

Підготовка майбутніх менеджерів освіти має враховувати як потреби державного стратегічного управління освітою, так й інтереси виробників і споживачів освітніх послуг.

Відповідно до посадової інструкції менеджера загальноосвітнього закладу, яка розроблена на основі Законів України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про охорону праці”, “Про місцеве самоврядування в Україні”, Кодексу Законів “Про працю України”, постанови Кабінету Міністрів України та наказу Міністерства освіти і науки України від 06.06.03 №352 “Про затвердження орієнтовних критеріїв оцінки діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” управлінська діяльність менеджера освіти визначається сукупністю таких *функцій*: *керування* (діяльністю учнівського та педагогічного колективів, роботою педагогічної ради навчального закладу, навчально-виховною роботою, роботою інших учнівських організацій тощо); *організація* (навчально-виховного процесу, роботи з охорони праці, розробки, затвердження і впровадження програм розвитку школи, виконання постанов уряду про школу, наказів, розпоряджень і вказівок Міністерства освіти і науки України), *контроль* (харчування і медичного обслуговування учнів, виконання навчальних планів та програм, роботи адміністративно-управлінського персоналу, діяльності класних керівників, додержання рішень педагогічної ради, наказів, розпоряджень, стану збереження і використання навчально-матеріальної бази), *консультування* (адміністративно-управлінського персоналу, класних керівників, учителів певного циклу навчальних предметів, педагогів-організаторів, активу учнівського самоврядування, активу багьківської громадськості), а також визначення згідно з трудовим законодавством, Правилами внутрішнього трудового розпорядку навчального закладу кола обов'язків працівників школи [2].

Завданням менеджера є забезпечення

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

керівництва та координації діяльності учасників педагогічного процесу з досягнення соціально й особистісно-значущих результатів у навчанні, вихованні, розвитку учнів. Він має відповідати наступним вимогам: знати і вміти науково аналізувати соціально значимі проблеми і процеси, використовувати методи досліджуваних наук у різних видах професійної діяльності; знати правові основи і норми освітнього законодавства; мати наукове представлення про соціальну психологію, психологію керування, володіти навичками й уміннями фізичного самовдосконалення; володіти культурою мислення, уміти на науковій основі організувати свою працю, застосовуючи сучасні інформаційні технології управління; розвивати здатність до проектної і прогностичної діяльності, знати принципи системного аналізу, уміти поставити цілі й визначити задачі з реалізації професійних функцій, використовувати для їхнього рішення методи досліджуваних наук, основ педагогічної діяльності в роботі над міждисциплінарними (інтегральними) проектами; за фахом: уміти використовувати інформацію для орієнтування в основних поточних проблемах керування, економіки, права; вміти організувати і провести практичні дослідження в сфері освіти, конкретних форм управління; володіти культурою і технікою ведення дискусій, прийомами впливу на аудиторію; володіти методиками маркетингу в бізнесі-освіті [6].

Сучасному керівникові доводиться працювати у період розширення та оновлення функціональних обов'язків управлінської діяльності. До сфери педагогіки увійшли такі поняття, як освітні послуги, якість освіти, конкуренція між навчальними закладами. Керівники навчальних закладів мають бути зацікавлені в отриманні знань з менеджменту та маркетингу в освіті, оскільки вони самі стають менеджерами, управляють педагогічною системою навчального закладу, її розвитком, організують і стимулюють професійну діяльність підлеглих, вивчають попит на освітні послуги, забезпечують їх якість, вступають у фінансово-господарські відносини, намагаючись дотримуватися відповідності показників роботи навчального закладу державним стандартам освіти, утримувати його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

До того ж менеджер освіти повинний знати: закономірності і принципи ринкової економіки; теорію і практику сучасного менеджменту; форми і методи мотивації; чинне законодавство й ін. Він повинний мати широкий світогляд і системне нестандартне мислення.

На ефективність управління можуть впливати

такі здібності, як: здатність ефективно керувати собою і своїм часом; здатність чітко визначати цілі; завзятість у рішенні проблем.

М. Окса розглядаючи особливості підготовки магістра зі спеціальності 8.000009 "Специфічні категорії. Управління навчальним закладом" підкреслює необхідність розвитку наступних здібностей: формування готовності до постійного професійного самовдосконалення, активної позиції у забезпеченні власного кар'єрного зростання; уміння розробляти і реалізовувати програму професійного самовиховання, творчо працювати над удосконаленням власних професійних здібностей: за змістовою спрямованістю (ділових, комунікативних, рефлексивних), за рівнем опанування діяльністю (пізнавальних, виконавських, творчо-конструктивних) та за формою реалізації дії (практично-рухових, перцептивних, мовних, розумово-інтуїтивних); володіння методиками розвитку креативного мислення, аналіз проблем і знаходження шляхів їхнього конструктивного розв'язку; уміння реалізовувати у взаємодії всі функції спілкування: комунікативну, перцептивну, інтерактивну; здійснювати продуктивне діалогічне спілкування; уміння здійснювати рефлексивне управління педагогічним персоналом; володіння усним і письмовим діловим мовленням, рефлексивним і не рефлексивним слуханням; уміння створювати творче робоче самопочуття, здійснювати емоційно-вольову саморегуляцію, уміння гідної самопрезентації [10].

Отже, сучасному менеджеру освіти необхідна постійна актуалізація, оновлення професійних знань, умінь і навичок управлінської діяльності, адаптація до нових умов професійної діяльності, самоосвіта та саморозвиток особистості. Яку б блискучу освіту не здобув менеджер, йому треба постійно займатись самовихованням, саморозвитком. Він повинен працювати над своїм особистісним розвитком та іміджем. Щоб ефективно управляти освітньою установою й стати компетентним менеджером освіти, дуже важливо мотивувати кожного педагога до особистісного розвитку, який є фактором підвищення моральної та професійної культури. Головне ж призначення менеджера – надихати, спонукати до діяльності своїх заступників, головних фахівців і змушувати їх, своєю чергою, за допомогою матеріальних, моральних і духовних стимулів набувати ефективну працю, задіяти повною мірою досвід, освіту, природні здібності підлеглих, збуджувати уяву й енергію і направляти їх у потрібне русло. Саме за допомогою людських ресурсів можливо і потрібно

ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

організувати виробництво, керувати всіма іншими ресурсами, що мають у розпорядженні менеджера: фінансами, матеріалами, устаткуванням, знаннями і т.д.

Кращим викладачем у галузі освітнього менеджменту може бути лише практикуючий менеджер. Отже, дуже важливо, щоб підготовка мала орієнтацію на практичну діяльність з урахуванням об'єкта цієї діяльності, враховувала соціально-економічні умови, у яких діє менеджер-професіонал, ґрунтувалася на засадах розширення теоретичних знань у всіх аспектах управлінської діяльності, удосконаленні вже сформованих професійних умінь та навичок, гармонійному розвитку особистості менеджера, як суб'єкту педагогічного процесу.

Підготовка менеджера освіти визначається не лише навчальним процесом, але й тим організаційним й культурним середовищем, в якому здійснюється цей навчальний процес. Навчати прикладами, взаємовідношенням у колективі де існує добре організований менеджмент.

Колектив грає визначальну роль в оцінці успіхів менеджера. Менеджмент – це професія, яку набувають по-різному: за власним досвідом, вивчаючи літературу, методи праці досвідчених менеджерів, використовуючи поради та рекомендації.

Висновки. Таким чином, сьогодні постає необхідність переглянути підготовку майбутнього менеджера освіти в контексті сучасних вимог суспільства. Вимагають уточнення мета, завдання, зміст, форми та методи підготовки зазначеного фахівця з урахуванням його освітніх потреб, особистісних якостей та майбутньої професійної діяльності у галузі управління освітою. Головною метою системи вищої освіти є підготовка майбутніх менеджерів освіти високої кваліфікації, здатних здійснювати соціально-професійну й педагогічну діяльність, згідно до державного соціального замовлення для потреб навчальних закладів. До того ж зміст та технологія професійної підготовки менеджера освіти має відображати принципи, структурні та суттєві аспекти управлінської діяльності. Вона має спиратися на тенденцію зростання ролі людського фактору, який визначається особистістю, що здійснює цю діяльність.

1. Будзан Б. Бізнес-школа в умовах загострення конкуренції на ринку освіти в галузі менеджменту / Б. Будзан // Вища школа: науково-практичне видання. – 2005. – № 2. – С. 42 – 49.

2. Вдовиченко Р. Функціонально-посадові вимоги до професійної управлінської діяльності керівника

школи / Р. Вдовиченко // Рідна школа. – 2005. – №2. – С. 16 – 21.

3. Влодарска-Зола Л. Професійна підготовка майбутніх менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Л. Влодарска-Зола. – Київ, 2003. – 23 с.

4. Вудкок М., Френсис Д. Раскрепощённый менеджер. – М.: Дело, 1991. – 320 с.

5. Гринчук О.І. Психологічні засади комунікативної підготовки майбутніх менеджерів [Текст]: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Гринчук Олександр Іванівна; Прикарпатський національний ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2004. – 22 с.

6. Дрязгунов К.В. О менеджере образования. – [Электронный ресурс] / К.В. Дрязгунов. – Режим доступу: http://www.education.rekom.ru/4_2004/19.html

7. Журавлева Л.В. Теоретические и практические основы профессиональной подготовки менеджеров сферы образования: Автореф. дис. . канд. пед. наук. 13.00.08 / Липецкий гос. пед. ун-т. – Липецк, 2001. – С. 18 – 19.

8. Капітанець О. Педагогічна підготовка менеджерів у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. Капітанець. – Тернопіль, 2001. – 18 с.

9. Мельник В. Керівниками не народжуються // Управління освітою. – 2003. – №8. – С. 9.

10. Окса М.М. Розвиток діяльності магістратури в процесі підготовки магістрів специфічної категорії “управління навчальним закладом”. – [Електронний ресурс] / М.М. Окса. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N135/N135p080-086.pdf

11. Онищук Л.А. Гуманізація управлінської діяльності директора школи: Монографія. – Житомир: Полісся, 2002. – 304 с.

12. Романовський О. Підготовка майбутніх інженерів до управлінської діяльності: [монографія] / Олександр Романовський. – Харків: Основа, 2001. – 312 с.

13. Светлорусова А.В. Підготовка менеджерів освіти до управління конфліктними ситуаціями / А.В. Светлорусова // Духовний простір освітнього менеджменту: Збірник матеріалів / За ред. В.В. Вербицького, М.П. Леценко. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – С. 117 – 120.

14. Хапілова В.П. Соціально-психологічні умови формування конкурентноздатності майбутніх менеджерів: автореф. дис. ... кандидата психологічних наук: спец. 19.00.05 “Соціальна психологія; психологія соціальної роботи” / В.П. Хапілова. – Київ., 2006. – 22 с.

15. Харцїй О.М. Розвиток креативного потенціалу у майбутніх менеджерів організації: автореф. дис. ... кандидата психологічних наук: спец. 19.00.10 “Організаційна психологія; економічна психологія” / О.М. Харцїй. – Київ., 2008. – 23 с.

Стаття надійшла до редакції 22.12.2010